

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Пелагия Михайлова Терзийска, ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград
за апробиране на дисертационен труд на тема на тема: „СЕМЕЙНИ И СОЦИАЛНИ
НАГЛАСИ КЪМ ИНТЕГРАЦИЯТА НА ДЕЦАТА С ДЕТСКА ЦЕРЕБРАЛНА ПАРАЛИЗА”, за
получаване на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика -
Педагогика на деца с невросоматични заболявания)

Автор: Мария Константинос Готзиамани

Научен ръководител: **проф. дпн Цветанка Ценова**

Настоящата рецензия е изготвена на основание заповед № РД 38-222
/10.05.2019 на ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски”, както
и на решение на научното жури по процедурата.

Общо представяне на процедурата и докторанта

От 2015 година Мария Готзиамани е редовен докторант в катедра
„Специална педагогика и логопедия“ при Факултета по начална и предучилищна
педагогика на СУ “Св. Климент Охридски”.

През 2007 година завършва ОКС „Бакалавър“ - специалност Логопедия, а
през 2009 г. и магистърска програма по логопедия във Факултет по начална и
предучилищна педагогика на СУ “Климент Охридски“. В периода 2007-2014
година посещава няколко едnodневни и двудневни курса в Гърция в областта на
специалното образование: Съвременни методи на конфронтационни обучителни
трудности и нарушения на подобрението; Езикови трудности и писмена реч в
рамките на училищното образование; Аутизъм, Синдром Аспергер и
структурирано образование; Дилеми и перспективни в специалното обучение;
Квалифицирано и диференцирано обучение и неговата адаптация към типичен
клас и др.

През 2010 година придобива професионални умения по BRAILLE, след
обучение от Съюз на слепите.

От януари 2011 г. е логопед в частен логопедичен кабинет в гр. Ксанти, Гърция. Член е на Панеленския съюз на логопедите.

Очевидно е, че докторант Готзиамани проявява траен интерес към проблемите на специалното образование и логопедията, който се доказва и със записването в докторска програма „Специална педагогика“.

Процедурата по защитата е спазена, а представените материали и документи са в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Актуалност на тематиката

Представеният за рецензиране дисертационен труд е посветен на тема, която е сред важните педагогически проблеми. Нейната актуалност е не само безспорна, но и с нарастващо значение особено днес, във времето на динамични промени в сферата на образованието, на стремежа за повишаване качеството на образование и живот на хората с увреждания, включително и на децата с церебрална парализа. Включването им в системата на интегрираното образование предполага ранни действия на обществото, преди всичко законодателно и институционално обвързани, насочени не само към получаване на знанията, необходими на всеки съвременен човек, а и към умения за адаптация към условията на социалната среда.

Важно място в интеграционния процес заемат нагласите към него на хората, които участват в системата на интегрираното образование и имат своята специфична роля. От особено значение са нагласите възникващи в семейството и в основната обществена институция, осъществяваща интеграцията – училището. От отношението на родителите на децата с церебрална парализа и на техните учители от масовите училища – ресурсни и масови, както и на учителите и възпитателите в специалните училища в най-голяма степен зависи правилното насочване на детето с церебрална парализа към подходящо училище, успешното му обучение и приобщаването му към обществото. Отношението на родителите на деца с типично развитие, информираността им за особеностите на тези деца и желанието им да оказват подкрепа също е от значение. Затова проучването на нагласите, мненията, отношението към интеграцията на деца с церебрална

парализа, присъщи на техните родители, на родителите на деца без нарушения, на ресурсните и масовите учители и специалните педагози е от особена важност и интересът на докторант Готзиамани към това е напълно обясним, обоснован и заслужаващ внимание.

Представяне на труда и оценка на съдържанието

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа 165 страници, от които 145 представляват същинската част на разработката, 9 страници библиография, включително интернет източници и 11 страници приложения.

Библиографията съдържа 128 заглавия на кирилица, латиница, гръцки език и интернет източници.

Структурирането на дисертационния труд е организирано в увод, три глави, приноси и препоръки, заключение.

В увода е направена убедителна обосновка на избраната тема. Посочени са целта, предмета и обекта на изследването.

Избраният в дисертационния труд дедуктивен подход за анализиране на поставения проблем дава възможност за поэтапно и постепенно обхващане и изясняване – понятийно, съдържателно и технологично.

Първа глава включва теоретичен обзор по темата. Разглежда същността на детската церебрална парализа във всички нейни аспекти. Представя дефиниции на наши и чужди автори, формите, клиничната картина, различните стадии на протичане на синдрома. Вниманието се насочва и към формирането и функционирането на соматичното развитие и на психичните процеси при децата с церебрална парализа. Подчертава се, че това развитие е специфично, неравномерно, многообразно и зависи от много фактори, като всеки случай е специален сам по себе си. Изтъква се значимостта на качествената семейна, медицинска, психолого-педагогическа и социална грижа за децата с церебрална парализа за значително увеличаване на благоприятната перспектива пред тях, особено ако грижата е своевременна, започваща от най-ранния момент на диагностиката. В този контекст докторант Готзиамани не пропуска да разгледа и важен личен, емоционален проблем обсъждан в специализираната литература - реакциите на семейството при поява на дете с церебрална парализа.

В ретроспективен план се разглежда въпросът за отношението на обществото към лицата с увреждания и зараждане на идеята за интегрирано обучение. Акцент се поставя върху концепцията за интегрирано и включващо образование на децата и учениците със СОП. Представени са схващанията на различни автори за същността на интегрираното, включващото и приобщаващото образование и разликата между тях. Накратко е анализирано българското законодателство от края на двадесети век до днес, регламентиращо това образование. Специално се подчертава значимостта на Закона за предучилищното и училищното образование от 2016 г и излязлата през 2017 година Наредба за приобщаващо образование - основният регулатор днес на процеса на включване на децата и учениците със СОП в общообразователната система и оказване на подкрепа за тяхното развитие.

Констатира се, че чрез законовата уредба обществото декларира положителна нагласа към приобщаването на децата със СОП в общообразователната среда. Не винаги обаче е готово да приеме практическата реализация на тази идея, да я осигури материално, да създаде необходимата подкрепяща среда и премахне бариерите, затрудняващи осигуряването на качествено образование на всички деца и ученици. В тази връзка приемам за много важен направения коментар от докторант Готзиамани на факта, че материална неподготвеност на обществото е налице и в България, и в Гърция. Освен това много деца със специални потребности са поставени в масовите училища в името на включването, но без да се правят основните промени, необходими за осъществяването на действително включване. Докторант Готзиамани насочва вниманието към наличието на негативни нагласи от типа на наложени страхове и предразсъдъци към лицата с увреждания у голяма част от хората, с които обществото също трябва да се справи. Гръцкото и българското общество не е готово или не желае да приеме различието и да живее с него.

На основата на направения прегледът на литературата и осъществените наблюдения се обобщава, че възникват много трудности пред приобщаващото образование на децата със детската церебрална парализа, произтичащи от нагласите на участниците в него – родители и учители. В този контекст **666**

втора глава коректно са формулирани целта, задачите, хипотезите на изследване. Конкретизирани са инструментариумът, участниците, организацията на изследването. Достатъчно пълно са описани методите. Основен изследователски метод е *анкетирането*. Въпросите, включени в анкетата разкриват по три начина нагласите на участниците в изследването към различни особености, с които протича процесът на интеграция. Броят на въпросите е сравнително малък, което позволява да бъдат оперативно попълвани. С тях се търси информация за цялата съвкупност нагласи, които се проучват и за чието съществуване са открити разнообразни данни в научната литература. Използват се и *математико-статистическите методи*. Те имат основно значение за оценяване на резултатите от гледна точка на тяхната надеждност и достоверност. Моделът на количествен анализ на резултатите включва първичната им обработка в няколко последователни стъпки и измерване на статистическата им значимост.

Очертани се четири групи участници със собствени характеристики на нагласите: 1. родители на деца с церебрална парализа; 2. родители на типични деца; 3. ресурсни учители и други специални педагози, обучаващи деца с церебрална парализа; 4. масови учители. Прави впечатление големият брой анкетиран лица - 119 родители и учители. От тях 25 ресурсни учители, 28 общообразователни учители, 43 родители, чиито деца учат с деца с церебрална парализа, 23 родители на деца с церебрална парализа.

За тези, които искат да споделят своето мнение по проблема се използва и *беседата*. Чрез нея се съберат данни от родители и учители, които имат реална представа за особеностите на деца с церебрална парализа. За целта са проведени срещи с 324 души в Плевен, Сливен, Елхово, София, Свищов. Посетени са общо седем образователни институции, между които пет училища с интегрирани деца с церебрална парализа, два Центъра за специална образователна подкрепа. Значителна част от участниците в беседата отказват участие в анкетирането, поради несъгласието си с темата за интегрирането. Заявеното несъгласие е по посока на правото на интегриране, тъй като не са решени проблемите с неговото

ресурсно обезпечаване с подкрепящи специалисти. В тази група попадат както родители, така и учители.

Беседата дава възможност на докторант Готзиамани да успее да идентифицира по-ясно профила на учителите и родителите по темата и да набележи идеи за следващи проучвания, които са извън изследваните в дисертационната разработка. Включването на беседата в хода на самото изследване позволява да се определят двата полюса, на които се намират респондентите - от пълно отричане до пълно приемане.

Последната глава представя анализа на получените резултати. Демографските данни позволяват да се проследи доколко възрастта, полът, професионалният стаж и социалният статус могат да бъдат определени като фактори за създаване на определени нагласи към процеса на интегриране на деца с церебрална парализа. Докторантът стига до обобщението, че като цяло ситуацията предполага качествено и ефективно приобщаващо образование на деца и ученици със специални образователни потребности. Възрастта и професионалният опит са фактори, които имат отношение към нормативното устройство и институционална подкрепа на процеса. А полът и възрастта имат отношение по-скоро към ценностното осмисляне. Отговорите са на границата между положителната и отрицателната оценка, което показва все още недостатъчната зрялост на нагласите към интеграцията на децата с церебрална парализа

Положителна оценка заслужава фактът, че резултатите са визуализирани в 17 таблици и 31 диаграми. Това несъмнено дава възможност по-добре да се възприемат, а също и да се интерпретират.

На основата на проведеното проучване авторът очертава конкретни изводи и препоръки, както за родителите, така и за учителите, за да се реализира по-бързо ефективно процесът на интегриране на децата с церебрална парализа.

Приноси

Приемам формулираните приноси на дисертационния труд - научно-теоретични и практико-приложни.

Автореферат

Авторефератът представя обобщено и коректно дисертационния труд. Открити са обобщените изводи, препоръки и приноси на автора.

Преценка на публикациите

Публикациите по темата на дисертационния труд са три. Две от тях са публикувани в Е-списания - Е-списание на ФНПП и Е-списание на Тракийския университет. Една в Сб. Научни и практически аспекти на приобщаващото образование, ред. Ценова, Ц. и кол.

Препоръки и бележки:

1. Би трябвало навсякъде в текста да се използва „родители на типични деца“, вместо „родители на здрави деца“
2. В литературния обзор е добре да се отразят по-ясно схващанията на повече съвременни автори.

Въпроси:

1. В процеса на интегрираното/включващото образование на децата с церебрална парализа играят роля нагласи, мнения, очаквания на участниците в този процес, които са свързани с факторите пол, възраст, социален статус/професионален стаж, може ли да се приеме, че тези фактори оказват влияние и върху нагласите, мненията, очакванията от интегрираното/включващото образование на всички деца СОП?
2. С какво отношението и нагласите към интегрираното/включващото образование на децата с церебрална парализа се отличава от отношението към интегрираното/включващото образование на останалите ученици със СОП?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд, разработен от Мария Готзиамани, отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор“. На основата на очертаните достойнства на труда, давам положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мария Готзиамани

в област на висше образование: 1.Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“

9.06.2019 г.

Рецензент:.....

Доц. д-р Пелагия Терзийска